

Nincs baj a humorral

A (cseh)szlovákiai magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb írója Duba Gyula. A ma 91 éves szerző pályáját humoreszkek, szatírák és paródiák írásával kezdte, majd „megkomolyodván” olyan szociográfikus regényekkel gazdagította irodalmunkat, mint az *Ívnek a csukák* és a *Vajúdó parasztvilág*. Ma már kevés szó esik Duba sziporkázó humoráról, pedig ezen írásaival nemcsak legitímálta a humort a csehszlovákiai magyar irodalomban, de a groteszk egyik első hazai képviselőjét is benne tisztelhetjük.

Duba Gyula *Baj van a humorral* című kötete a szerző több mint tízéves írói termését foglalja össze az első, 1954-ben, a Fáklya folyóiratban közölt írásaitól kezdve *A nevető ember és egyéb vidám írások* (1959), a *Szemez a feleségem és egyéb humoros írások* (1961), a *Na, ki vagyok?* (1965) könyvek anyagán át e kötet megjelenéséig (1967) íródott nagyobb lélegzetvételű írásokkal együtt, így joggal tekinthetünk a kötetre a gyűjtemény jellegén kívül egyfajta összegzésként is.

A kötetben megjelent írások érdekes ívet írnak le: a korai, Karinthy hatását le sem tagadható zsengek után Duba egyre magabiztosabb kézzel írta humoreszkeit, szatíráit és paródiáit. A szerző hősei korának kisemberei, akik apró-cseprő ügyeik nyomán szembesülnek az emberi sors infantilizmusával, az emberi gyarlósággal és a sokszor groteszk helyzeteket szülő társadalmi berendezkedéssel.

Ez utóbbi több ízben is visszaköszön, noha nem beszélhetünk politikai állásfoglalásról sem a rendszer mellett, sem ellen, inkább – és ez ma már furcsán hat – az élet természetes közegeként tekint az államszocializmusra. A diktatúrára kifigurázása helyett inkább annak egyes velejáróit ábrázolja hol a korrupció működési mechanizmusán keresztül egy lakóközösség szemszögéből, hol egy síkirándulás senki által sem akart, de rákényszerített programjain keresztül parafrázálva. Az ilyen groteszk élethelyzetek sokkal markánsabb velejárói voltak a szocialista diktatúrának, amik ellen a kötet hősei nem tudnak és talán nem is akarnak lázadni, ám sorsuk minden esetben finom rendszerkritikaként is olvasható innen, a 21. századból.

A kötet hangsúlyos témája a férfi-nő kapcsolat örök és kimeríthetetlen tárháza. Dubát már a kötet megjelenésekor kritikával illette az utószóban Turczel Lajos, amiért a nőt sematikusabban ábrázolta, amolyan gondolkodásra csak limitáltan képes, együgyű lényekként, akiket sokszor fel is lehetne cserélni az egyes írásokban, annyira egyívásúak. Ezek a nők mindig az érzelmeik rabjai, legyen szó szerelemről, házasságról, megcsalásról, egy fodrász vagy épp az indiánfilmek iránti

rajongásról. Ezen írások hangvétele sokkal könnyedebb, Duba otthonosan mozog a pergő szövegtársulatok és nagy, női monológok világában. A férfi ezen írásokban sokszor tehetetlen kisemberként jelenik meg, aki ugyan próbálja irányítani az életét, ám a női szeszély ellen csak ritkán talál működő megoldást, végső soron mindig veszít – nőt, vagyont vagy épp önértékelést.

Különösen érdekesek azok az írások, ahol a főhős újságíró, szerkesztő vagy épp író. Ezeknél a szövegeknél az olvasó óhatatlanul is a szerzőt sejtí a történetek főhőseként, és jókat mosolyog a vidám történetek olvasása közben.

Duba írásaiban nem csak arra ügyel, hogy amit leír, az ne okozzon fájdalmat senki számára sem, de a társadalmi feszültségeket se gerjeszti haraggá, inkább csak cinkos összekacsintássá „szépíti” a hamarosan tragikus eseményekké eszkalálódó társadalmi és politikai helyzetet.¹ Ez az összekacsintás Novotný Csehszlovákiájában pedig létfontosságú a magyar olvasóközönség számára, hiszen jól tudjuk, a bohóc (ez esetben a humorista) az, aki kimondhat a király előtt olyan dolgokat, amiket más nem, illetve amikről csak kocsmasztaloknál szokás ekkoriban sugdolózni.

A *Baj van a humorral* olvasása közben visszautazhatunk az időben egy mára már letűnt korba és egy olyan Pozsonyba, amit a magyar írók még igazán az otthonuknak tekintettek. Duba humoros írásainak ugyan nem a groteszk a fő szervezőeleme, azonban a groteszk helyzetek ugyanúgy fontos részét képezik, akár csak az emberi jellemhibákat pellengérré állító szatirikus ábrázolások és a paródiák. Egy-egy írás ugyan ma, 2021-ben már elavultnak tűnik, a fiatalabb olvasók kellő ismeretek hiányában nem feltétlenül érthetik azokat a finom utalásokat, melyekkel Duba reflektál az akkori jelenségekre, ám kétségkívül most is kellemes kikapcsolódást jelent a *Baj van a humorral*.

(*Duba Gyula: Baj van a humorral. Tatran, Pozsony, 1967*)

(*A szerző a Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa*)

¹ Az 1968-as „prágai tavasz” reformkísérletét a Varsói Szerződés országainak katonai intervenciója pecsételte meg, hogy a *normalizáció* neosztálinista alapokon nyugvó diktatúrája elfojtson bármiféle társadalmi és politikai enyhülést.